

الف - علل و عوامل مربوط به خود فرد

در این دسته از مسائل مربوط به عقب ماندگی درسی ناگزیریم از دو سری مباحث مربوط به زیست و روان بحث کنیم .

علل و عوامل زیستی - ارشی

برای اینکه نفوذ و تأثیر این عوامل را در عقب ماندگی کودک مورد بررسی قرار دهیم ضروری است از دو مبحث مربوط به دوران رحم و اثرات وراثت ، و هم عوامل بعد از آن اشاراتی داشته باشیم .

عوامل مربوط به دوران رحم

مباحثی که در این رابطه قابل ذکرند بسیار و از آن جمله‌اند :

عقب ماندگی درسی کودکان

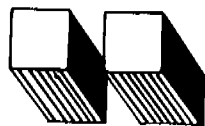
۵- وضع زایمان : از علل عقب ماندگی ذهنی که به عقب ماندگی درسی منجر میشود بکار بردن فرسپس برای تسریع در امر زایمان است . از دیگر عواملی که در این رابطه قابل ذکرند : الکلیسم والدین ، سیفلیس والدین ، وارد آمدن فشار بر جنین ، عدم رسیدن اکسیژن کافی به جنین ، وجود اختلال در غدد ، کمبود برخی از مواد معدنی چون منیزیم در غذای مادر در دوران حمل و ... است که برای رعایت اختصار از بررسی آنها خودداری می کنیم .

عوامل پس از تولد

کودک پس از بدنی آمدن نیز تحت تأثیر دهها عوامل است . این عوامل ممکن است به گونه ای در هوش و ذهن او اثر بگذارند که آن نیز بنوبه خود سبب پیدایش عقب ماندگی هایی در درس و تحصیل خواهد شد و ما در ایسین زمینه نیز از عوامل بسیاری میتوانیم نام ببریم که اهم آنها بدین قرارند .

۱- بیماری های شدید کودک بویژه در سه سال اول زندگی بگونه ای که درجه تب را بالا ببرد و این خود سبب پیدایش افت هوشی است و یا ابتلای طفل به برفان شدید که عامل سقوط ذهن است .

۲- نقص دستگاه حسی چون نقص در بینایی (دوربینی ، نزدیک بینی ، کوری رنگ و ...)

۱- وراثت : کودکان معمولاً " معدلی از هوش پدر و مادر را دارند . با احتمال قوی میتوان گفت پدران و مادران باهوش فرزندان باهوش و والدین کم هوش فرزندان کم هوش دنیا می آورند و این قاعده در باره اکثریت فرزندان ما میتواند قابل قبول باشد . و بهمین نظر در اسلام توصیه بسیاری از این بابت در انتخاب همسر ذکر شده است .

۲- بیماری های مادر در دوران حمل : بیماری زنان حامله در دوران حمل ممکن است سبب عقب ماندگی ذهنی فرزندان شود مثل ابتلای زنان حامله به سرخجه و یا مسمومیت جنین در دوران تشکل .

۳- داروها و غذاها : مصرف هورمون هائی خاص برای سقط جنین عارضه آفرین و سبب عقب ماندگی ذهنی است که عقب ماندگی درسی از آن ناشی میشود .

۴- اعتیادات والدین : پدران و مادران معناد فرزندان کم هوش و عقب مانده پدید می آورند . تحقیقات برت (burt) نشان داده است که لااقل ۱۰% عقب ماندگی های ذهنی مربوط به وضع رحم و اعتیادات والدین است . ضمناً " بد نیست بدانیم که ۸۰% نقایص جسمانی در کشور فرانسه مربوط به نوعی از اعتیاد والدین بوده است .

رابطه ، ضربات وارده به حجمه و یا تکانهای شدید سر و مغز .

از عوامل دیگر در این رابطه میتوان ضعف در بهداشت عمومی ، وضع نشستن افراد و استقرار آنها در یک محیط ، کمی سن و عجله والدین در زود فرستادن کودکان به مدرسه و ... را نام برد .

علل روانی و عصبی

دومین دسته از مسائلی که سبب و نشانه عقب ماندگی ذهنی و در نتیجه عقب ماندگی درسی است مباحث مربوط به روان و اعصاب و نیز جنبه‌های عاطفی است و ما در این رابطه از مسائل بسیاری میتوانیم نام ببریم که اهم آنها بدین‌قرارند :

۱- کمبود هوشی و ذهنی

عده‌ای از کودکان عقب مانده‌اند بدان خاطر که از نظر هوشی دچار کمبود و نارسایی هستند . تحقیقات برت نشان داده است که هوش در پیشرفت و یا عقب ماندگی درسی کودکان نقشی فوق العاده دارد . درجه ارتباط هوش با درس املاء ۵۲٪ با درس حساب ۵۵٪ ، با درس قرائت و خواندن ۵۴٪ ، با درس انشاء ۶۳٪ ، با کاردستی ۱۵٪ و با خط ۲۱٪ است .

عقب ماندگان هوشی نمی‌توانند در کلاس درس چون دیگران درس بخوانند زیرا که سن هوشی‌شان از سن تقویمی کمتر است . آزمایش های هوشی که توسط روانشناسان صورت میگیرد میتواند پرده از روی حقایق بسیاری در این رابطه بردارد .

و شنوایی و تکلم یا کری نسبت به برخی از حروف که سبب میشود طفل آنچنان که باید با واقعیت‌ها آشنا نگردد . همچنین نقص در تنفس

۳- کندی واکنش جسمی بگونه‌ای که امکان تحرک و حاجثائی و یا سرعت انتقال فرد دچار صدمه و مخاطره شود و آن امکان جهش و حرکت و پیشرفت را از فرد بگیرد و یا نتواند نقشه خود را پیاده کند .

۴- وضع تغذیه بویژه تعدیه ناکافی از شیر مادر که سبب سقوطها و انحطاطها حتی در جنبه عاطفی است و کمبود برخی از مواد معدنی و ویتامینی که سبب پیدایش افت هوشی است . و همچنین کمبودهای غدائی و نارسائی کالری .

۵- طرز کار غدد و ترشح نامتعادل آنها چون غدد تیروئید و هیپوفیز که در این رابطه نقش فوق العاده‌ای دارند .

۶- ضعف مزاج که خود از بین برنده حال و توان کار است بویژه که این امر خود با عواملی چون خستگی‌های مفرط و یا جنبه‌های فیزیولوژیک نبوغ زودرس آمیخته شود .

۷- کافی نبودن رشد و وجود نقایصی در بدن و تیپ خاص چون مونگول و تشنج اعضاء که برخی از آنها بعلت مصرف تالیدومیدها در دوران بارداری است .

۸- خونریزی‌های زیاد بویژه خونریزی داخلی حجمه و کیود شدن بدن و تشنج آن در این

۲- کمی استعداد

استعداد نوعی زمینه و ذخیره در افراد است که بصورت مادرزادی همراه کودکان است و در اثر تربیت پرورده و ریشه دار میگردد . ولی این نکته قابل ذکر است که همه افراد دارای یک نوع استعداد نیستند . بعلاوه شرایطی یکی در ادبیات استعداد قویتری دارد و آن دیگری در ریاضیات و آن سومی در کارهای ذهنی یا دستی و ... و البته در این امر شرایط محیطی نقش فوق العاده‌ای دارند .

۳- نارسایی در مشاعر

گاهی عقب ماندگی ناشی از نارسایی در مشاعر است بدین معنی که اینان بععللی نسبت به دیگران دیرتر می‌فهمند ، حتی در دوران کودکی دیرتر به حرف می‌آیند ، در درک مسائل و سرعت انتقال از دیگران عقب‌ترند . و البته باید بین این گونه نهمیدن‌ها با تظاهر به ندانستن‌ها که بععللی دیگر صورت می‌گیرد فرق گذاشت . کودنی ذهنی است و کم‌کاری آن است که آنان را به ضعف می‌کشاند و نمی‌گذارد آنان با دیگران همگام گردند .

۴- عدم تعادل عاطفی

گاهی عقب ماندگیها ناشی از عدم تعادل عاطفی است . شکست‌ها و ناکامی‌های متوالی ، صدمه دیدن در جنبه اعتماد به نفس ، ناتوانی در رفتارهای دفاعی سبب میشود که کودک نتواند موقعیت فکری خود را تثبیت کند و در نتیجه از کار و تلاش باز میماند . بهنگامی که بی‌اس بر کودک غالب شود درس و کارش را رها می‌کند و سراز عقب‌ماندگی در می‌آورد . بر این اساس اینگونه عقب ماندگی‌ها کاذبند زیرا با حل مسائل عاطفی آن مسئله هم حل خواهد شد .

۵- غلبه احساس ضعف

برخی از کودکان عقب‌ماندگی درسی دارند بدان خاطر که احساس ضعف بر آنها غلبه کرده است . از بس سرزنش و ملامت شنیده‌اند

۸- دیگر عوامل

- از دیگر عواملی که در این رابطه مؤثرند عبارتند از :
- عدم عادت فرد به دقت و توجه به مطالب مورد بحث در کلاس و یا در مجامع و سرسری گرفتن آن .
 - خفه شدن روح و استعداد کنجاوی در فرد به

- علت تحقیرها ، سرزنشها و تحمیلها .
- خستگیهای ذهنی مداوم ناشی از حفظ بسیار و مطالعات فوق العاده بویژه برای کودکان .
- ضعف اعصاب که خود سبب بی حوصلگیها ، خشمها و عصبیتها ، زودرنجیها و رها کردن هدف است .
- بیماریهایی چون صرع و حمله که هم گرفتار کنندهاند و هم مایه احساس خجلت کودکان و منروی شدن آنها .
- فشار هیجانات ، ضعف فکری و عقلانی ، کندی ادراک ، ضعف حافظه ، عدم احساس امنیت و ثبات در زندگی ، اختلال حواس ، جریانات نامتعادل بلوغ ، عدم انگیزه قوی و رغبت به کار و ... که خود سبب پیدایش عقب ماندگیهای بسیار در زمینه درس و کار است .

باورشان شده است که فردی بیعرضه و ناتوانند .
القات ناروای پدر و مادر و احیانا " معلم سبب آن شده است که خود هم باورش شود فردی ضعیف و وامانده است و این امر او را به بیکاری و بیعاری می کشاند .

۶- ترس و اضطراب

وجود ترس و اضطراب برای کودک میتواند منشاء وقفهای در رفتار و تحصیل شود و دقت و ادامه کار او را غیرممکن سازد و این خود سبب پیدایش عقب ماندگیهاست . کودکی که در اندرون خود زمینه ناآرامی و اضطراب دارد نخواهد توانست در کار و زندگی و برنامه اش موفق باشد . خیالات مزاحم ، تماشای صحنه های اختلاف پدر و مادر ، تداومیهای بی حساب ، محرومیت از مهر پدری و مخصوصاً " مهر مادری خود زمینه ساز تنبلی و بیکاری و عقب ماندگی درسی است و عاقبتی نامیمون دارد .

۷- فشار شدید عصبی

این امر ممکن است ناشی از بیماری و مرضی باشد و یا ناشی از طرز کار برخی از غدد درونی و یا عقدههایی سخت و ریشه دار که فرد را بیقرار سازد . طبیعی است که چنین وضع و حالتی سبب پیدایش بیخوابیها ، حواسپرتیها و در نتیجه عقب ماندگیهاست . او موفق نخواهد شد که چون دیگران درس بخواند و